

ETNIČNA KULTURA SLOVENCEV V OSEBNEM ARHIVSKEM FONDU I. I. SREZNJEVSKEGA (na podlagi gradiva iz leta 1841)

Marijam M. Kerimova, prevod Silvo Torkar

105

IZVLEČEK

Članek temelji na redkem arhivskem gradivu, ki ga hranijo v Ruskem državnem arhivu književnosti in umetnosti (RGALI, Moskva). Opira se na terensko narodopisno gradivo I. I. Sreznjevskega, zbrano v času njegovega znanstvenega potovanja na Slovenskem leta 1841. Znani ruski slavist polihistor Sreznjevski, velik strokovnjak za zgodovino in filologijo južnih in zahodnih Slovanov, profesor harkovske in pozneje sanktpeterburške univerze, je v svojih popotnih dnevnikih ugotavljal jezikovne razlike in narečja slovenščine, navade, obrede, družinsko vsakdanje življenje, prvine materialne kulture in verovanj lokalnega prebivalstva.

Ključne besede: Sreznjevski, arhivsko gradivo, vsakdanje življenje in kultura Slovencev

ABSTRACT

The article is based on rare archival material held in the Russian State Archive of Literature and Art (RGALI, Moscow), and focuses on field ethnographic material collected by I.I. Sreznjevsky during his scientific trip to Slovenia in 1841. Sreznjevsky – who was a well-known Russian Slavist with a wide range of interests, a great expert on the history and philology of the southern and western Slavs, professor at the University of Kharkov and later at the University of St Petersburg – recorded in his travel diaries linguistic differences and dialects of the Slovene language, along with the customs, rituals, everyday family life, elements of the material culture and beliefs of the local populations.

Keywords: Sreznjevsky, archival material, everyday life and the culture of Slovenes

Uvod

Med vsemi ruskimi znanstveniki, ki so se mudili v slovenskih deželah, je največ prispeval k razvoju slovenistike Izmail Ivanovič Sreznjevski (1812–1880). V pričujočem članku bo posvečena pozornost etnografskim zanimanjem tega izjemnega znanstvenika, ki je bil predvsem slavist, in neobjavljenemu gradivu, ki se nanaša na različne vidike etnične kulture Slovencev¹ in je shranjeno v Ruskem državnem arhivu književnosti in

¹ Ruska zgodovinarica in slavistka I. V. Čurkina se v svojih številnih delih, posvečenim rusko-slovenskim znanstvenim stikom, ni posebej posvečala prispevku ruskih slavistov in javnih delavcev 19.–20. stol. k slovenskemu narodopisju. Pričujoči članek do neke mere zapolnjuje to vrzel.

umetnosti (RGALI, Moskva, f. 436). Gradivo, zbrano med znanstveno potjo po slovanskih deželah leta 1841 in ohranjeno v njegovih popotnih dnevnikih, bo omogočilo najbolj celovito rekonstrukcijo prvin tradicionalne kulture Slovencev in nasploh obogatilo zgodovino slovenske in ruske etnografije oz. etnologije.

Formiranje znanstvenika

Potem ko so bile v letih 1835–1837 ustanovljene katedre za zgodovino in književnost slovanskih narečij (jezikov) na univerzah Rusije (v Peterburgu, Moskvi, Harkovu, Kazanu), je Ministrstvo za ljudsko prosveto predlagalo, da se pošlje mlade predavatelje P. I. Prejsa, O. M. Bodjanskega, I. I. Sreznjevskega in V. I. Grigoroviča na znanstveno pot v tujino z namenom, da se seznanijo z vsakdanjim življenjem in kulturo Slovanov izven Rusije. Zaneseni in enciklopedično izobraženi so postali prvi univerzitetni slavisti v širšem pomenu besede (zgodovinarji, etnografi, filologi, strokovnjaki za stare pisave) (Kerimova 1997: 44).

106

V ospredju raziskovalnega zanimanja I. I. Sreznjevskega je bila filologija, vendar se je živo zanimal za narodopisje in geografijo, pisal je poezijo, čudovito risal, čeprav ni imel umetniške izobrazbe. Bogata in mnogostranska znanstvena zapuščina I. I. Sreznjevskega priča o njegovi usmerjenosti k cilju in plodovitosti, o bistrini duha, opazovalni ostrini in predanosti področju, ki mu je posvetil svoje življenje in zaradi katerega je požel priznanje ne le v ruski, temveč tudi v tuji slavistiki.

Zanimanje I. I. Sreznjevskega za proučevanje vsakdanjega življenja in kulture slovanskih narodov je vzniknilo že v 20. oz. v začetku 30. let 19. stol., ko je bil študent filozofske fakultete univerze v Harkovu. »Ljubezen do narodopisja je gojil od nekdanj«, je ugotavljal A. N. Pipin (Pypin 1889: 716).

Ljubezen I. I. Sreznjevskega do slovanske folklorne se je začela leta 1832, ko je izdal zbornik slovaških ljudskih pesmi. S slovaško folkloro so ga seznanili potepuški slovaški glasbeniki, ki so popotovali po Ukrajini. V letih 1833–1838 je objavil zbornik Zaporoske starosvetnosti, ki vsebuje spomenike ukrajinske folklorne.

Septembra 1839 je Ministrstvo za ljudsko prosveto poslalo mladega slavista na znanstveno potovanje po slovanskih deželah izven Rusije, s katerega se je vrnil septembra 1842. V času triletne poti je obiskal dežele Lužiških Srbov, Poljakov, Čehov, Slovakov, zimski čas je preživel v Pragi in na Dunaju, kjer se je posvetoval s češkimi in slovaškimi učenjaki F. L. Čelakovským, V. Hanko, J. Jungmanom, F. Palackým, J. Kollarjem, L. Šturom, se udeležil slavističnega tečaja pri P. J. Šafariku, se učil lužiščine pri J. Smolarju, srbščine pri V. Karadžiću, v Zagrebu se je srečal z ideologi ilirskega gibanja L. Gajem in S. Vrazom, v Ljubljani z največjim slovenskim pesnikom F. Prešernom, na Dunaju pa se je tudi osebno seznanil z J. Kopitarjem. V slovanskih deželah se je seznanil tudi s K. Kvasom, U. Jarnikom, A. Murkom, P. Dajnikom, R. Puffom, O. Cafom, J. Zupanom, M. Majarjem in drugimi voditelji narodnega preporoda.

Svoje znanstveno potovanje po slovanskih deželah je začel z obiskom Štajerske, Koroške in Kranjske, nakar je potoval čez ozemlje beneških Slovencev in se za nekaj časa nastanil v Zagrebu. Del poti, Kranjsko in Goriško, ki sta bili skoraj v celoti slovenski

deželi, je Sreznjevski leta 1841 prehodil peš skupaj s pesnikom Stankom Vrazom, vnetim pristašem ilirskega gibanja (Čurkina 2015: 349), ki je bil tudi pobudnik tega potovanja.

Nato je skupaj z ruskim slavistom P. I. Prejsom, bodočim predavateljem na katedri za slovansko filologijo univerze v Sankt Peterburgu, opravil trimesečno potovanje po Istri, Dalmaciji, kvarnerskih otokih in Črni gori. Potem je, tokrat sam, prepotoval del Hrvaške, Slavonijo in Srbijo, kjer je v Aleksincu končal svojo pot po jugoslovanskih deželah.

Rezultat obiska slovenskih dežel so bili njegovi članki in prikazi, ki vsebujejo bogato narodopisno in zemljepisno gradivo, npr. Sporočilo o Rezijanih (1841). Slovinci v Furlaniji (1843), Furlanski Slovani: Rezijani in Slovinci (1844). Vsi ti članki so pozneje izšli v razširjeni obliki v posebni študiji pod naslovom Furlanski Slovani (1878, druga izdaja 1881). Sreznjevski je objavil tudi vrsto drugih del s področja etnografske slavistike: Poročilo pristava Sreznjevskega ministru za ljudsko prosveto iz Zagreba z dne 2. (15.) avgusta 1841 (ŽMNP = Žurnal Ministerstva narodnogo prosvetščjenja, Sankt Peterburg 1842, 33. del, št. 1); Žumberški uskoki (Dennica, Varšava 1843, 1.-3. del); Javna predavanja o Slovanih (Dennica, Varšava 1843, 2. del, št. 5); Pretres knjige P. Šafarika Slovanski narodopis (ŽMNP 1843, 38. del, št. 4-6); Recenzija knjige N. I. Nadeždina Rod Knjaževičev, Odesa 1842 (Dennica, Varšava 1843, 1.-3. del); Zgodovinski pregled lužiškosrbske književnosti (ŽMNP 1844, št. 7-9, 2. razdelek); O češčenju sonca pri starih Slovanih (ŽMNP 1846, 51. del, št. 7-9); Arhitektura svetišč poganskih Slovanov (Predavanja v Društvu za zgodovino ruskih starožitnosti pri univerzi v Moskvi, 1846, št. 3, zasedanje 26. oktobra 1846); O poganskem verovanju starih Slovanov v nesmrtnost duše (ŽMNP 1847, št. 2); Raziskave o poganskem bogoslužju starih Slovanov (Sankt Peterburg 1848); Etnografski zemljevid Evrope in pojasnila k njemu (Geografičeskije izvestija, izdavaemye ot Imperatorskogo ruskogo geografičeskogo občestva (IRGO), Sankt Peterburg 1849, 7. snopič); Pesem perojskih Črnogorcev (Izvestija Otdelenija ruskogo jazyka i slovesnosti (ORJAS), Sankt Peterburg 1853, 2. zvezek); Rojenice pri Slovanih in drugih poganskih ljudstvih (Moskva 1855); Svetišča in obredi pogankega bogoslužja starih Slovanov (Harkov 1846); Koroška pesem iz Ziljske doline. Spomeniki in primeri ljudskega jezika in slovstva Rusov in zahodnih Slovanov (Sankt Peterburg 1852-1856, 2. zvezek); Pretres del g. Hilferdinga Potovanje po Hercegovini, Bosni in Stari Srbiji (Devetindvajseta podelitev nagrad Demidova, Sankt Peterburg 1860).

Zelo informativen vir za narodopisje Slovanov izven Rusije je epistolarna zapuščina I. I. Sreznjevskega, zlasti popotna pisma materi (Sreznjevskij 1895) in pisma V. Hanki (Francev 1905). Ta vsebujejo zelo dragoceno gradivo s področja etnične zgodovine Slovanov izven Rusije.

Posebno znanstveno vrednost imajo popotni dnevnik in tudi albumi I. I. Sreznjevskega, ki sem jih našla v zapuščini in vsebujejo nad 100 (akvarel, pero) risb ljudskih noš in bivališč Slovanov izven Rusije.

Vsesplošno priznanje, družbena pozicija in pogled na predmet narodopisja

Po vrnitvi iz slovanskih dežel je I. I. Sreznjevski zasedel mesto izrednega profesorja na katedri za slovanska narečja (jezike) univerze v Harkovu, leta 1846 pa je obranil

doktorsko disertacijo na temo Svetišča in obredi pogankega bogoslužja starih Slovanov na podlagi sodobnih pričevanj in izročila, ki jo lahko štejem za najpomembnejšo raziskavo tega obdobja. Zanj je kot prvi v Rusiji prejel znanstveni naslov doktorja slovansko-ruske filologije (Markov, D'jakov (ur.) 1988: 94). Številna dela I. I. Sreznjevkega s področja proučevanja mitologije in starih verovanj, kot so *O češčenju sonca pri starih Slovanih*, *Arhitektura svetišč pogankega Slovanov*, *O pogankega verovanju starih Slovanov v nesmrtnost duše*, *Rojenice pri Slovanih in drugih pogankega narodih*, in obsežna raziskava *Svetišča in obredi pogankega bogoslužja starih Slovanov*, ki so temeljile na izredno bogatem primerjalnem gradivu za mitologijo Slovanov in starih Grkov, Rimljanov ter Germanov, so pomenile neprecenljiv prispevek k študiju mitologije nasploh. Ta dela Sreznjevkega v primerjavi z njegovimi predhodniki odlikuje nov pristop k obdelavi problematike slovanskega poganstva. Postavil je na primer domnevo o »naplastitvi različnih zgodovinskih slojev v ljudskih naziranjih« (Myl'nikov 1988: 121) in zavrnil fantastične ideje o monoteizmu starih Slovanov, trdno prepričan tako o evoluciji poganstva kot o ohranitvi številnih tradicionalnih verovanj pri Slovanih po sprejemu krščanstva. I. I. Sreznjevski je skušal prikazati tako splošnoslovanske značilnosti poganstva kot tudi njegove lokalne različice pri posameznih narodih. Zanimala so ga gradišča z njihovimi spomeniki pogankega bogoslužja, češčenje sonca pri vzhodnih, zahodnih in južnih Slovanih. S tem v zvezi je načrtoval izdelavo mitološkega slovarja in zbiral gradivo zanj.

Leta 1847, po nenadni smrti P. I. Prejsa, je I. I. Sreznjevski zasedel njegovo mesto na katedri za slovanska narečja (jezike) na univerzi v Sankt Peterburgu. Njegova nadaljnja znanstvena kariera je bila bleščeča: akademik, član etnografskega oddelka Cesarskega Ruskega geografskega društva (IRGO) od leta 1847, v letih 1850–1856 pomočnik predsednika IRGO N. I. Nadeždina, v letih 1857–1859 pa njegov predsednik. Sreznjevski je bil tudi organizator in urednik posebnih slavističnih publikacij: *Izvestija Imperatorskoj Akademii nauk po otdeleniju ruskogo jazyka i slovesnosti (1850–1863)* in *Učenyje zapiski Vtorogo otdelenija Imperatorskoj Akademii nauk (1852–1863)*.

Kot predsednik IRGO se je Sreznjevski lotil obdelave in sinteze podatkov, ki so prihajali kot odgovor na etnografski vprašalnik, razposlan po vsej Rusiji. Rezultat tega sta bili njegovi deli *Rusko prebivalstvo step in južnega pomorja v 11.–14. stol. (1860)* in *O etnografskih raziskavah v sodobni ruski književnosti (ohranjena sta le uvod in načrt)*.

V publikacijah *Izvestija Otdelenija ruskogo jazyka i slovesnosti (ORJAS)* in *Učenyje zapiski Vtorogo otdelenija Imperatorskoj Akademii nauk*, ki ju je urejal v letih 1852–1863, so bile objavljene njegove ocene etnografskih del V. Karadžića, P. J. Šafarika, M. Miličevića in drugih tujih znanstvenikov, pa tudi zapisi slovanske folklore in raznoliko narodopisno gradivo.

Obenem z velikansko izdajateljsko in organizatorsko dejavnostjo je Sreznjevski nadaljeval s ciklusi predavanj iz zgodovine, jezika, književnosti, narodopisja in zgodovine religije slovanskih narodov. V ciklus *Slovanske starožitnosti* je vključil razdelek *Zgodovinska etnografija Slovanov*, ki je vseboval podatke o etnični zgodovini, vsakdanjem življenju, obredih in šegah. Njegovi učenci in slušatelji so bili N. G. Černiševski, D. I. Pisarjev, A. N. Pipin in drugi znameniti ruski znanstveniki in javni delavci. V. Jagić je pisal o Sreznjevskem kot o najboljšem poznavalcu slovanskega sveta, filologu in etnografu (Jagić 1910: 329).

Kar zadeva politične nazore Sreznjevskega, jih raje ni izražal zares nedvoumno. Njegov pogled na svet je doživel v svojem razvoju dve temeljni stopnji. »V začetnem obdobju (30. – začetek 40. let) je bil Sreznjevski blizu ukrajinskemu nacionalno-kulturnemu gibanju in je nastopal kot zmerni liberallec ter kategorično zanimal potrebo po revoluciji in njeno možnost v Rusiji, in kot monarhist, prepričan, da je Nikolaj I. pokrovitelj ruske znanosti in kulture. Svetovni nazor Sreznjevskega je v tistem času vseboval tudi določene prvine demokratizma, ki so se kazale v sočustvovanju s preprostim ljudstvom, v njegovem zagovarjanju pobeglih kmetov na sodišču. V poznejših letih, zlasti v času prve revolucionarne situacije v Rusiji (1858–1861), so se stališča Sreznjevskega močno pomaknila v desno. V času študentskih nemirov leta 1861 je v celoti prešel na stran oblasti in se posledično oddaljil od večine zmerno liberalnih profesorjev peterburške univerze...« (Bernštejn, Dostal⁷ 1979: 320).

Med svojim potovanjem po tujini so Sreznjevskega prevzele ideje slovanske vzajemnosti; v močni želji, da bi jih uresničil na znanstvenem in kulturnem področju, je izdelal načrt za izdajanje slavistične revije v Rusiji. Ni pa ga mogoče imenovati slovanofil, čeprav je v 30. letih soglašal z nekaterimi njihovimi pogledi. Sreznjevski je na primer zanimal tezo slovanofilov o pravoslavju kot poročstvu za enotnost vseh Slovanov in jih obsojal zaradi nezaupanja v uspehe evropske izobraženosti. S tem v zvezi je zanimiva izjava samega Sreznjevskega o razliki med slovanofili, zahodnjaki in slavističnimi znanstveniki. Leta 1848 je pisal: »Zdaj so se pri nas neizogibno ločili slavisti in slovanofili kot dve stranki, ki ju nič ne povezuje. Tudi v stranki zahodnjakov je zmeda: tudi tam pojejo hvalo tistim, ki je ne zaslužijo. Tudi od njih se je ločila stranka Evropejcev (namreč: izobraženih). Evropejci in slavisti so cvet družbe, in poglejte, nimajo se o čem prepirati. V glavnih mnenjih so popolnoma enotni, sicer pa drugače tudi ne more biti: to so ljudje, ki cenijo vse, kar je sodobno, in spoštujejo vse, kar je dobro, pa naj bo rusko, slovansko, nemško, angleško ali, če hočete, kitajsko (Francev 1905: 1061). Iz te izjave se vidi, da je Sreznjevski sebe ločil od slovanofilov, ki so zagovarjali izjemnost Slovanov, in poudarjal širino pogledov zahodnjakov, ki spoštujejo vsak narod posebej in tiste vrednote, ki jih ta prinaša v splošnočloveško kulturo. Toda napak bi bilo trditi tudi, da je v celoti soglašal s stališči zahodnjakov. Od konca 1850. let v njegove poglede čedalje bolj prodirajo ideje velikoruskega šovinizma in konservativizma (Dostal⁷ 1981: 209).

Zanimiv je pristop Sreznjevskega k pojmom »predmet in vsebina etnografije«. Skoraj vsi slavistični znanstveniki so bili enotnega mnenja, da ni mogoče razumeti vsakdanjega življenja in kulture narodov brez študija njihovega jezika, zato so obravnavali jezik kot osnovo narodovega obstoja. I. I. Sreznjevski je na primer ugotavljal medsebojno povezanost proučevanja vsakdanjega življenja in kulture slovanskih narodov na podlagi njihovega preteklega in sodobnega položaja s poudarjanjem vloge jezika v zgodovinski evoluciji. S tem v zvezi je pisal: »Da bi razumeli slovstvo naroda, je potrebno proučiti njegovo besedo, njegov jezik; da bi razumeli narodnost v slovstvu, besedi, je potrebno proučiti narod, njegov značaj, šege, vsakdanje življenje, duhovne pojme; da bi razumeli vse to v časovnem razvoju in razumeli vpliv tega razvoja na narodovo dejavnost, je potrebno proučiti njegovo preteklost. Filologija, *etnografija* (podčrtala M.K.) in zgodovina čakajo na svoje mesto v vrsti slovanskih predavanj« (Sreznjevski 1843: 130–131). V tem smislu je Sreznjevski na primer pisal o tem, da se mora »sistematična etnografija« nujno opirati

na slovarje jezikov, kakršen je Srpski rječnik V. Karadžića. Ko je svojo misel pojasnjeval jezikoslovcu O. Cafu, je poudarjal, da mora slovar postati »zrcalo, v katerem bi se kazale vse posebnosti življenja in mišljenja ljudi z vsemi mogočimi podrobnostmi« (Sreznevskij 1842: 14). Ko je Sreznevskij pozneje skušal razložiti te svoje misli v predavanjih pod naslovom Enciklopedični uvod v slovansko filologijo, je podrobno govoril o povezavi filologije s celo vrsto naravoslovnih in družbenih ved. Tako na primer po njegovem »proučevanje plemen in narodov« ne zahteva le študija jezika, temveč tudi značaja, vsakdanjega življenja ljudi, »družinske in družbene ureditve, sistema pojmov in ljudskih verovanj... ..načina življenja, noše, prehrane, povezave z drugimi narodi in zgodovinske usode« (Sreznevskij 1877: 2).

110

Usmerjenost znanstvenih potovanj prvih ruskih slavistov, med njimi tudi I. I. Sreznevskega, ki so bila vnaprej določena s programi, navodili in vprašalniki, je odigrala pomembno vlogo pri izdelavi metodike terenskega dela. O metodiki terenskega dela je razmišljal tudi I. I. Sreznevskij. Leta 1841 je v svojem vmesnem poročilu o potovanju po slovanskih deželah razlagal, kako nujno je pri tem hoditi peš in uporabljati metodo anketiranja lokalnega prebivalstva. V vaseh je bil pozoren na vse: lokalne različice slovanskih narečij, spomenike ljudskega slovstva, religijo, vsakdanje življenje, noše, primerjal je svoja opažanja in delal sklepe. Vse to se razodeva v epistolarni zapuščini in v člankih, navedenih na strani 103 pričujočega besedila.

Zbrano terensko gradivo prvih ruskih slavistov, med katerimi eno od osrednjih mest pripada I. I. Sreznevskemu, je omogočilo začetek kopičenja raznovrstnih stvarnih podatkov in ustvarilo temelje za nastanek etnografske slavistike, ki se je uvrstila v zakladnico ruske in svetovne etnografije.

Znanstveni stiki in potovanje po slovenskih deželah

Gradivo, zbrano v slovanskih deželah izven Rusije, je ostalo po besedah V. I. Sreznevskega, sina Izmaila Ivanoviča, neobdelano zato, ker so se, prvič, v 1850. – 1870. letih temelji znanstvenih interesov I. I. Sreznevskega pomaknili v smer proučevanja in objave spomenikov starega pismenstva, brez česar ni bilo mogoče nadaljevati študija zgodovine ruščine in stare cerkvene slovanščine, drugič pa je v tistem času znanstvenik gojil željo po odmiku od politike, ker se je po razbitju Cirilmetodijskega društva (1847) v Rusiji začelo preganjanje slovanofilov in slavistov. V. I. Sreznevskij je pisal, da »je bil to čas strahu pred idejo slovanstva« (Sreznevskij V.1916: 24).

Poglejmo si prav tisto neobdelano gradivo iz fonda Sreznevskega, ki se hrani v arhivu RGALI, od katerega nas bo zanimala narodopisna tematika o Slovencih: njihova etnična zgodovina, narečne razlike, običaji, obredi, materialna kultura (noše, bivališča, prehrana).

I. I. Sreznevskij je prvič prišel v slovenske dežele februarja 1841. 26. februarja je z Dunaja dopotoval v Gradec, kjer je bival od 27. februarja do 7. marca, nato se je 7. marca odpravil v Maribor, kjer je ostal do 10. marca, potem pa je istega dne pripotoval na Ptuj in 11. s Ptuja v Veliko Nedeljo (RGALI, f. 436, inv. 1, d. 51), od koder se je napotil v Varaždin na Hrvaškem.

26.–27. februarja je med bivanjem v Gradcu Sreznjevski podal svoje vtise o mestu, njegovih knjižnicah, samostanih, cerkvah, srečanju z duhovnikom A. Murkom. »To mesto, četudi sicer leži v nemškem delu Štajerske, priteguje štajerske Slovence ne le preprostih slojev, ki jih tu štejejo za najboljšo služinčad, temveč tudi izobražene ljudi, ki bi se radi izpopolnili v znanosti na univerzi« (Ibid. 18: 2v–4). Znanstvenik piše tudi o tem, da bi bilo treba predavati slovenščino na univerzi v Gradcu, kjer že obstaja katedra za slovenski jezik.

Iz Gradca je Sreznjevski potoval v Maribor. »Cesta vse do meje Slovenov teče po bregu Mure skozi mesta Radgona, Radenci in Veržej. Muro sem prečkal v mestecu Vendippa (zapis je nečitljiv, op. M.K.). Tu živijo Slovenci, ki jim pravijo Gorčani (Ibid. 18: 6). »8. marec. To mestece (Maribor) leži že v slovenski Štajerski, na levem bregu Drave. Prebivalcev je 5.000. Največje mesto na Štajerskem, skorajda najboljšo mesto za Gradcem. V minoritskem samostanu je v nedeljo slovesno bogoslužje. Tu lahko vidimo pretežno preproste ljudi: moške v plaščih ali polfrakih, ženske v kratkih suknjah kot v Pragi, na glavi velika ruta. En konec visi po hrbtu, drugi pa je povezan okrog glave pri vratu« (Ibid.). Sreznjevski opisuje tudi telesni tip meščanov.

111

Dalje znanstvenik zelo podrobno govori o jezikovni delitvi slovanskega in nemškojezičnega sveta Štajerske. O tem podrobno piše tudi v pismih V. Hanki. »Slišal sem, da tudi severno od Radelce (nem. Radlberg) in Remšnika ponekod govorijo slovensko, toda drugi menijo, da ti slovensko govoreči niso Slovenci, pač pa Nemci, ki so se naučili govoriti slovensko iz potreb sosedstva. Pravzaprav se štajersko narečje uporablja, kot sem že povedal, na severovzhodu slovenske Štajerske in ga zaznamuje zlasti uporaba ü in ou namesto u; meja, do katere se uporablja, začenši z zahoda, teče od Arneža do Ernoža, dalje k Sv. Marjeti in Sv. Petru do Drave, nato po Dravi. Haložane (vas Haloze), ki živijo v hribih južno od Drave do hrvaške meje, smemo uvrščati v isto narečje, le s to razliko, da govorijo pojče, pri čemer začenjajo govoriti z dominantno in končujejo s toniko, še pogosteje pa s kvinto. Zahodno od te meje do Slovenske Bistrice in Slovenj Gradca se uporablja mešano narečje, ki se od kraja do kraja razlikuje in se zahodno od Maribora in Slovenj Gradca približuje koroškemu. V ostali slovenski Štajerski južno od Slovenj Gradca in Slovenske Bistrice se uporablja kranjsko narečje, ki se razlikuje od čiste kranjščine le po naglasu nekaterih besed« (Francev 1905: 961).

Povejmo, da je Sreznjevski v članku O slovenskih narečjih (1841), napisanem na podlagi svežih vtisov s potovanja, dokaj natančno določil meje razširjenosti slovenščine na Koroškem, Štajerskem, v Furlaniji, na Hrvaškem in Madžarskem, pojasnil glavne narečne značilnosti in osnovna narečna območja (18 območij): dolensko, gorenjsko, osrednjekranjsko, poljansko (belokranjsko), cerkniško-ribniško, vipavsko, idrijsko, tolminsko, bohinjsko, bovško, slovinsko (tersko in nadiško), rezijansko, ziljsko, rožansko, zabelsko (podjunsko), štajersko-koroško, dravsko-mursko, ogrsko-štajersko. V poznejšem članku Pregled glavnih potez sorodnosti glasov v slovanskih narečjih (Sreznjevskij 1845: 150) ločuje že osem narečij: gorenjsko, dolensko, slovinsko (tersko in nadiško), rezijansko, ziljsko, zabelsko (podjunsko), štajersko in ogrskoslovensko. Pomembno je to, da so slovenski jezikoslovci sprejeli klasifikacijo slovenskih narečij, ki jo je predlagal Sreznjevski. Približuje se sodobni klasifikaciji, ki jo je predlagal F. Ramovš, kjer se ločuje sedem narečnih skupin (gorenjska, dolenska, koroška, štajerska, panonska, rovtarska,

primorska). F. Ramovš je leta 1931 ugotavljal, da je I. I. Sreznjevski najboljše doumel delitev slovenščine in napravil toliko, kot še nihče pred njim in za njim. Njegova dela so postavila temelje za poglobljeno proučevanje slovenskih narečij s strani ruskih slavistov, med njimi zlasti J. Baudouina de Courtenayja (Markov, D'jakov 1988: 159–160).

Na potovanju je Sreznjevski sklenil poznanstvo s številnimi izobraženimi Slovenci. V Mariboru se je najprej seznanil s profesorjem tamkajšnje gimnazije Puffom, ki je po njegovih besedah veliko potoval in zbral kopico podatkov o Štajerski. Skupaj z njim je Sreznjevski obiskal limbuškega župnika Cvetka in framskega župnika Cafa. »Caf«, piše Sreznjevski, »se ukvarja s pisanjem slovenskega štajerskega slovarja in ga namerava izdati s prevodom v ruščino, ilirščino, češčino in poljščino. Prosil sem ga, naj ne pozabi na etnografska ponazorila, ki tako razkošno krasijo slovar Vuka Stefanoviča (Karadžića, op. M.K.): ljudska beseda, četudi jo prevedeš v 1000 jezikov, bo ostala nerazumljiva, če nismo docela seznanjeni s pojmom, ki ga z njo povezuje ljudstvo, zato, tako se mi zdi, mora biti vsak dober slovar ne le filološki, temveč tudi etnografski. Cvetko ni ničesar objavil, vendar zelo dobro pozna slovensko Štajersko«, je ugotavljal Sreznjevski. Poleg tega se je seznanil tudi s kaplanom iste župnije Matjašičem in z mariborskim knjigovezom Ferlincem (Verlinz), ki ima v svoji knjigarni množico slovenskih knjig, izdanih na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem. V Veliki Nedelji (Gross Sonntag) je Sreznjevski obiskal župnika Dajnka, velikega poznavalca štajerske literature. »Ljudstvo ga ima zelo rado, dokaz temu je lahko med drugim tudi to, da številnih njegovih knjig ni več mogoče dobiti. Njegovo gostoljubje v ravnanju z menoj je presegalo meje mogočega: hotel mi je že sam plačati tudi kočijaža, ki sem ga najel do Varaždina pa tudi v samem Varaždinu sem kosil na njegov račun«, piše Sreznjevski. Znanstvenik se je mudil tudi na Ptujju (Pettau), od koder je napravil nekaj izletov v okolico. »Tu je že čisto slovenska noša, tudi v samem jeziku ni veliko nemških besed, poteze obraza pa so čiste, pravilne, neredko zelo lepe. Potem ko sem se seznanil z Vrazom in nekaterimi drugimi, so me sprejeli kot svojega. Sam Ptuj je majhno mestece z lepo lego na vzpetini pri Dravi in nudi z Grajskega griča čudovit razgled na Ptujsko polje in hribovite Haloze. Rimskih ostankov je cela kopica. Ko sem pri Ormožu prečkal Dravo, sem bil že na Hrvaškem in tam se je končalo moje štajersko potovanje. ...In še nekaj obžalujem: obžalujem, da sem se mudil na Štajerskem ob tako zgodnjem letnem času. Sonce je sicer že grelo, toda po hribih je še ležal sneg... ..Poleti mora tam biti raj. Hribi, doline med hribi, polja kakor naše stepe, ki ležijo pred hribi, nato pa pesmi, plesi kmetov, ki jih tam odlikuje še posebna gostoljubnost... ..in z bogom, morda za vselej, prelepa dežela, videna in ne do kraja videna« (Francev 1905: 958–962). Tako poetično opisuje Sreznjevski svoje popotovanje po slovenskih deželah.

Znanstvenik se je ponovno vrnil v slovenske dežele 3. aprila 1841. Popotni dnevniki omogočajo natančno zasledovanje poti Sreznjevskega po Kranjski, Štajerski in Koroški. Čez Karlovec in Jurovo na Hrvaškem je prišel 3. aprila v Metliko, Drage in Novo mesto, nato se je 4. aprila pripeljal v Plusko, 5. v Šmarje in v Ljubljano, kjer je ostal do 9. aprila. Zatem se je od 10. do 13. mudil v Kranju, 13. aprila se je vrnil v Ljubljano, kjer je bival do 16. aprila. 17. aprila se je odpravil v Celovec, odtod 18. v Možberk (Blatograd), kjer je ostal do 20., nato se je 21. aprila vrnil v Celovec. 22. aprila se je napotil v Vrbo in Rožek, kjer se je mudil dva dni. 24. aprila je došel iz Rožeka do Bistrice na Zilji, 25. je bil že v Šentjuriju in Plajberku pri Beljaku, 26. aprila se je vrnil v Bistrico na Zilji, 27. je bil

na Trbižu, 28. in 30. v Reziji, 30. aprila je došel v Čento, 1. maja je iz Čente dopotoval v Bardo (Lusevera) in Čedad, 2. in 3. maja se je mudil v Gorici, 4. maja je odpotoval v Postojno, odtod se je spet vrnil v Ljubljano, kjer je ostal 5. in 6. maja. 7. maja je krenil v Trst, 8. maja je dopotoval v Benetke, kjer je bival do 11. maja. Od 12. do 27. maja je živel v Trstu, kjer se je srečal s P. I. Prejsom, predavateljem katedre za zgodovino književnosti in slovanskih narečij (jezikov) zgodovinsko-filološke fakultete univerze v Sankt Peterburgu, skupaj z njim odpotoval 28. maja v Koper in Izolo, odtod pa je 31. maja dopotoval v hrvaško Istro (Lovrečica), od koder se je začelo njuno skupno potovanje po hrvaških deželah (RGALI, f. 436, op. 1, d. 36: 1-3).

Narodopisje Slovencev v popotnih dnevnikih I. I. Sreznjevskega

113

Na vsej poti po slovenskih deželah je Sreznjevski v svojih popotnih dnevnikih beležil vse, kar je povezano z materialno kulturo (noša, bivališča, prehrana), pri čemer je nenehno delal skice hiš, ljudskih noš, skušal ugotoviti narečne posebnosti, značilnosti lokalnih etničnih skupin Slovencev, poimenovanja slovenskih ljudskih praznikov, obredov, šeg in verovanj.

Izoblikovanje skupnega slovenskega knjižnega jezika in enotnega pravopisa, normiranje slovenskega jezika, ideje »zedinjene Slovenije« so pomenile pomembno prekretnico v razvoju etnične identitete Slovencev. Toda v času, ko se je v slovenskih deželah mudil I. I. Sreznjevski in celo konec 40. let 19. stol. je v vrsti slovenskih dežel še prevladovala pokrajinska in ozka lokalna identiteta.

Številni ruski popotniki, slavisti in javni delavci, ki so se znašli v slovenskih deželah (Bronjevski, Prejs, Sreznjevski idr.) so ugotavljali obstoj različnih etničnih skupin Slovencev: Gorčani (Štajerska), Ziljani (Koroška), Haložani (na meji Štajerske in Hrvaške), Prekmurci (Ogrska), Belokranjci (vzhodni del Dolenjske), Gorenjci (Gorenjska), Dolenjci (Dolenjska). Največ pozornosti je tem etničnim skupinam namenjal I. I. Sreznjevski.

Med bivanjem v slovenskih deželah leta 1841 se je Sreznjevskemu pri raziskovanju vasi v okolici Ptuja (Štajerska) posrečilo na primer zbrati podatke o lokalni slovenski etnični skupini Haložanov, ki živijo v hribih na desni strani Drave ob meji s Hrvaško in tudi na Hrvaškem (Sreznjevskij 1842: 14). Ljudsko izročilo pravi, da so odšli v hribe v času vojne med Štajerci in Nemci, da bi si tam v nedostopnih strminah ohranili življenje in neodvisnost. Sreznjevski je poudarjal globoko samobitnost te skupine in opozarjal, da je v njihovih šegah in načinu življenja veliko starosvetnega: »Starci pri njih ne uživajo le spoštovanja, temveč tudi svojevrstno oblast; obstaja še šega plačevanja kazni za žalitev; še pred nedavnim so uporabljali loke za streljanje ptic; tur (ali tür) pa rečejo velikanskemu vzvodu za metanje kamnov s hribov« (Sreznjevskij 1842: 16). Zelo bežno se je Sreznjevski dotaknil tudi etničnih skupin Dolenjcev in Belokranjcev. V poročilu ministru za ljudsko prosveto iz Zagreba je na primer pisal: »Pot v Ljubljano me je vodila čez Novo mesto in Višnjo Goro. V teh krajih živijo Dolenjci oz Dolenji Kranjci, tisti vzhodno od Novega mesta pa se imenujejo Beli Kranjci, ker nosijo prav takšna bela oblačila kot Hrvati. Njihovo narečje sicer res vsebuje nekatere hrvatizme, vendar je slovensko (Sreznjevskij 1842: 16;

prim. Klun 1857: 86; PF AAN, f. 106 (Prejs P.I.), op. 1, d. 264/6, l. 43; d. 262, l. 18).

Potem ko je prepotoval Štajersko, Kranjsko in Koroško, je Sreznjevski prišel v Beneško Slovenijo, kjer je dokaj podrobno opisal lokalni etnični skupini Slovencev: Rezijane in Slovince (terske in nadiške Slovence, op. prev.). Ruski znanstvenik se je opiral na podatke o njih, ki so mu bili že znani od vojaškega kaplana Čeha A. Pišelyja, pisatelja S. Vraza in slovaškega znanstvenika P. J. Šafarika. Peš je prehodil naselbine Rezijanov in Slovencev v spremstvu lokalnih duhovnikov. Eden od njih, Odorico Buttolo iz vasi Ravanca v Reziji, je pripovedoval Sreznjevskemu o tem, da so tod bili ruski vojaki iz armade Suvorova. Zelo dragoceno gradivo o Rezijanih in Slovincih vsebujejo popotni dnevniki Sreznjevskega (RGALI, f. 436, op. 1, 20; 689) in njegov članek Rezijani in Slovinci (Sreznjevskij 1844). Posebno pozornost je znanstvenik namenil podobnostim in razlikam Rezijanov in Slovencev v narečjih, vsakdanjem življenju, gospodarstvu, prehrani, bivališčih in noši. Piše na primer o tem, da so Slovinci za razliko od Rezijanov ohranili *zadruga* in ostanke krvnega maščevanja. »Velike družine«, piše, »živijo brez ločitve od očeta ali matere po nekaj oženjenih sinov ali omoženih hčera« (Sreznjevskij 1881: 20). Ti podatki so zelo pomembni za raziskovanje družbenega in družinskega vsakdanjega življenja Slovencev, ker so zadruga pri njih obstajale v času zgodnjega srednjega veka, vendar so okoliščine družbeno-gospodarskega razvoja tega območja povzročile njihovo izginotje v večini pokrajin precej prej kot v drugih jugoslovanskih deželah. »Slovinci«, je ugotavljal Sreznjevski, »so tako kot Rezijani dokaj verni, obenem pa nezaupljivi do svojih duhovnikov; zanje so značilne šege in navade iz poganskih časov« (Ibid. 18–20, 23–25). »Slovinci so podvrženi tujemu vplivu: vlada se niti najmanj ne zmeni za njihovo narodnost, v šolah se učijo italijanščino in latinščino, le med seboj govorijo slovinsko« (RGALI, f. 436, op. 1, d. 689: 1). »Če so bili Rezijani po večini vesele in dobre nravi, so Slovinci previdni in nezaupljivi« (Ibid. d. 692). Oznaka, ki jo je podal o Rezijanih in Slovincih P. J. Šafarik, se v marsičem ujema z mnenjem Sreznjevskega o tem, da sta ti lokalni skupini Slovencev kljub temu, da živita v drugačnem etničnem okolju in da poteka njihova intenzivna romanizacija, vztrajno ohranjali materni jezik in stare šege. Zanimivo je, da se statistični podatki o številu Rezijanov in Slovencev pri Šafariku in Sreznjevskem ujemajo. Sreznjevski navaja podatke o številu prebivalstva po župnijah.

Znanstvenik je najprej prišel k Rezijanom. Dolina Rezije »ni daljša od 6 vrst, v širino meri na najširšem mestu kvečjemu 2 vrsti« (Ibid. 20: 1). Ugotavlja tudi, da nekateri Rezijani govorijo nemško. V Dunji je v krčmi s Sreznjevskim kosil gospodar Furlan, ki mu je odgovarjal v mešanici kranjščine in italijanščine, znal pa je tudi nemško. Znanstvenik piše tudi o neverjetni lepoti ceste, o bajnih gorah, opisuje bivališče kmeta v Dunji. »Po podatkih šematizma iz leta 1841 je prebivalcev Rezije 2767... ...Ljudje so večinoma srednje rasti, skladno razviti, dokaj lepi, sicer pa brez posebnih značilnosti obraza; krepki, zdravi. So veseli, dobrosrčni, brez izrazitih strasti. Maščevanje je nekdanj urejal poseben zakon, zdaj pa sta tako zakon kot samo maščevanje ostali le še v izročilu: na mesto maščevanja je zdaj stopila ljubezen do pomoči drug drugemu, vsi prebivalci doline se zdijo kot ena velika družina (Sreznjevskij 1881: 8).

Vas sv. Jurija v Reziji je prva ob vhodu v dolino Rezije (italijansko San Giorgio), ta svetnik še danes ostaja ljudski zavetnik celotne doline. V vasi Ravanca je Sreznjevski zabeležil podrobnosti o noši in bivališču ter praznik s plesi. Hišice so majhne, zelo revne,

streha je pokrita s strešno opeko. »V kuhinji ogenj zanetijo na tleh; nad ognjem visi kotel, v katerem se kuha polenta, okrog peči so razni lonci za peko mesa. Ob straneh so klopi za sedenje. Pred enim delom kuhinje (nasproti kotla) so vrata na dvorišče, v drugem delu pa je razobešena in razporejena posoda. Glavna prehrana je polenta, za večerjo je včasih brizoli (Sreznjevskij 1881: 11 piše: b'ržola, op. prev.) (pečeno meso, vendar je to predvsem praznična hrana) in supi (juha)« (RGALI, f. 436, op. 1, d. 1043: 52–53; d. 20: 1).

Južni sosedje Rezijanov so *Slovinci*. Sreznjevski je do njih 30. aprila 1841. »Iz doline Rezije sem odšel po isti poti, po kateri sem prišel, in z Bele (Resiutte) zavil na levo po cesti za Čedad, da bi zavil z nje, kjer bo primernejše, spet v hribe in prišel k noči v Čento (Tarcento) (Sreznjevskij 1881: 15). O njih piše tako: »Vzhodno od Gumina (Gemona), Čedada, Corna se v dveh neprekinjenih grebenih vlečejo gore, divje, težko dostopne... V teh gorah živijo Slovinci, kot se sami imenujejo, Schiavi, kot jih imenujejo Furlani. Našteti jih je mogoče okrog 19.000: v župnijah Sv. Petra v Čenti (S. Pietro di Tarcento) – 7.200; Podutana (S. Leonardo) – 500; Neme (Nimis) – 3.700; Čedad – 200. (Sreznjevskij 1881: 18 navaja tudi tu manjkajoči podatek za Špeter Slovenov – 7.400, op. prev.). Čisto natančno se števila ne da določiti, ker se niti civilne niti cerkvene oblasti za njihovo narodnost niti najmanj ne menijo (RGALI, f. 436, op. 1., d. 20, 689: 2). Tudi duhovniki so Furlani, samo dva sta Slovinca. Slovinsko narečje se je zapisovalo po nareku Pavla Korca, doma iz naselja Murvitiče (zapis je nečitljiv, op. M.K.) v podutanski župniji (zdaj je postrešek na Dunaju, starec okrog 55 let). Zemlja je revna, revni so tudi oni. Hišice so kot pri Rezijanih iz kamna, po furlanskem zgledu, vendar slabše, manj snažne. Hrana prav tako. Noša skorajda enako: moški so oblečeni po furlansko, vendar revno, ženske nosijo krila s steznikom čimezot, podobnim rezijanskemu tjumažatu, podpasanim s čimozom, belim širokim pasom, ki visi spredaj, na glavi pa rožasta ruta fačolet ali opječo ali partja (bel čipkast šapelj, op. M.K.), skoraj kakor pri Čehih (Ibid. d. 1043: 56). Jurjevo je pri njih najpomembnejši ljudski praznik: na ta dan, pravi Sreznjevski, Slovinci (tako kot Rezijani) pričakajo pomlad in molijo za pridelek. Pred tem se ob pustu ljudje prav tako veselijo, ko se poslavljajo od zime. Drugi ljudski prazniki so enaki kot pri Rezijanih in drugih Slovanih.

Telesni tip in vzorce obnašanja opisuje Sreznjevski tako: Slovinci »so rahlo višji od povprečja, tako da je veliko tudi zares visokih. Obrazi so sicer v primerjavi s telesno postavo majhni. Poteze obraza izražajo nekakšno drznost, samozavest, obenem pa tudi dobrosrčnost. Ker so navajeni prenašati težko delo, so odporni tudi na bolezni. Golšavih in bebcev med njimi ni: misleč, da je to značilno za Nemce, so tudi golšo poimenovali nemčika (njemčk). Za Slovince ne bi mogli reči, da so prostodušni: so prijazni, postrežljivo gostoljubni, vendar tudi previdni, nezaupljivi, navajeni gledati na življenje z njegove temne plati, morda se prav zato zdijo zamerljivi. Obenem so prevzetni, porogljivi in marsikdaj neugnani« (Sreznjevskij 1881: 18–19).

V svojih popotnih dnevnikih Sreznjevski skrbno beleži prvine slovinske ženske in moške ljudske noše, plesno izročilo, folkloro (besedilo slovinske pesmi), prvine bivališča in predmete domače uporabe (RGALI, f. 436, op. 1, d. 689: 3–6).

Zanimiva in izredno podrobna je oznaka lokalne etnične skupine Ziljanov, ki živijo v dolini reke Zilje na Koroškem. Po besedah Sreznjevskega Ziljani ne štejejo več kot 7

tisoč duš v desetih župnijah. Vsi Ziljani so po njegovih ugotovitvah svobodni poljedelci, ki plačujejo dajatve za zemljo svojim zemljiškim gospodom. Znanstvenik se dotakne tudi nekaterih značajskih potez Ziljanov: »Ziljan je plemenit, dobrodušen, ljubezniv. Ziljanka je ponosna, zvita, vendar tudi plemenita in ljubezniva, veselost Ziljanov je pregovorna, Nemci pa, ki jih obkrožajo z vseh strani, navajajo za zgled njihove čiste nravi...« (Sreznjevskij 1852: 125–128). Prav tako, še poudarja Sreznjevski, so ohranili navade svojih dedov in še vedno praznujejo starodavni srenjski praznik lippe. Zanimivo je, da je znani slovenski prosvetitelj in duhovnik M. Majar, ki je spremljal I. I. Sreznjevskega na njegovem potovanju po slovenskih deželah, pisal, da je bil prvi, ki je namenil pozornost obrednemu plesu pod lipo med praznovanjem kresnega dne (rus. *ИВАНОВ ДЕНЬ, ИВАН КУПАЛА*) pa tudi na drugo nedeljo po veliki noči, ki se je dolgo ohranjal v Ziljski dolini, predavatelj harkovske univerze I. I. Sreznjevski v času, ko je potoval po slovenskih deželah leta 1841. Od slovenskih narodopiscev je ta ples, ki je močno razširjen v različnih delih Ziljske doline, spremljajo pa ga pesmi in izvajajo navadno mladoporočeni ali neoženjeni fantje in nedolžna dekleta, kmalu za Sreznjevskim podrobno opisal M. Majar v članku Visoki raji (Majar 1865: 135–136). Poudaril je njegov zelo star izvor, s tem v zvezi pa piše o starodavnih slovanskih glasbenih instrumentih (flavta, piščal, cimbale). Po kasnejših pričevanjih je bil ples v prvi polovici 19. stol. hiter, s poskoki, pozneje pa je postal bolj miren in pri tem izgubil svojo prvotno namembnost.

Zadnji del poti po slovenskih deželah od Kopra do Izole in naprej do Lovrečice v Istri je Sreznjevski napravil skupaj s P. I. Prejsom konec maja 1841. V poročilu ministru za ljudsko prosveto grofu S. S. Uvarovu znanstvenik piše, da sta na poti iz Kopra v Izolo s Prejsom preiskovala slovensko-hrvaško narečje s pomočjo duhovnika Pavšiča (RGALL, f. 436, op. 1, d. 69: 1).

Sreznjevskemu in Prejsu bi se bil moral konec maja pridružiti Vuk Karadžić, vendar do srečanja ni prišlo. Sreznjevski je še iz Ljubljane prosil Karadžića, naj čimprej sporoči, ali bo prišel v Trst, da bi skupaj potovali do Dalmacije. Odgovor je prosil poslati na naslov duhovnika Jarnika v Možberk pri Celovcu, kjer se je Sreznjevski nameraval muditi med 15. in 18. aprilom: »Če ne prejmem Vašega pisma, morda ostanem do 10. maja na Kranjskem, potem pa, če v Trstu spet ničesar ne izvem o Vas, sam odpotujem v Istro. Poklon Kopitarju in Petru Ivanoviču (Nadeždinu, op. M.K.)«. V drugem pismu sporoča Karadžiću: »Štajersko narečje se nadaljuje do Blatnega jezera in je izredno zanimivo tako glede skladnje kot po bogastvu izrazov. Zdi se, da je ostalo še iz davnih časov, enako kot tudi nekatera izročila in šege« (Ibid. d. 1049: 1–2, 16).

Capo d'Istria ali Koper, ugotavlja Sreznjevski, je majhno mestece, popolnoma italijansko, »tu in tam so divji hribi, ponekod z vinogradi. Prebivalci so Kranjci, dasi so oblečeni skoraj po hrvaško. Korte (Corte d'Isola) so majhna vas tri ure hoda od Kopra, kamor sta Sreznjevski in Prejs prispela na oslih. »Tu je lokalno kranjsko narečje, ki ga dobro pozna duhovnik Pavšič. Od njega sva zapisala nekaj deset besed, to in ono o šegah in nekaj pesmi (Ibid. d. 1043: 43–44). Kranjsko narečje je razširjeno do piranskih solin in od tod po dolini na severovzhod do čičkih hribov. Onstran doline proti jugu govorijo istrsko« (Ibid.). »Zaznala sva (s Prejsom, op. M.K.) tri podnarečja: tisti, ki živijo bolj proti severozahodu, si pravijo Kranjci, tisti, ki živijo vzhodno od njih, si pravijo Čiči, tisti pa, ki živijo južno od Kranjcev in Čičev, ne vedo zase drugega imena kot Istrani« (Ibid. d.

69: 2). »Čiči govorijo slovensko-hrvaško narečje, so revni in grobi, nedvomno gostoljubni, vendar le v svojem krogu, zato se potovanje po njihovih hribih šteje za nevarno« (Ibid. d. 69: 1v). »Čiči so obmejno ljudstvo med Istro in Kranjsko in predstavljajo prehod med hrvaškim ljudstvom in slovensko narodnostjo (imenovati jih je mogoče čički). Sploh še, ker drugega skupnega imena ni...« (Ibid. d. 21: 1).

Sklep

Dragoceni vir, popotni dnevniki I. I. Sreznjevskega, ki jih je vodil v času svojega znanstvenega potovanja po slovenskih deželah, omogočajo natančno zasledovanje njegove poti, nudijo predstavo praktično o vseh vidikih vsakdanjega življenja slovenskih kmetov, o kopici ozemeljskih in lokalnih etničnih skupin ter njihovih narečnih razlikah. Obstoje takšnih skupin ni pritegnil pozornosti I. I. Sreznjevskega in drugih znanstvenikov po naključju. Ni jih bilo mogoče prezreti, ker so se razlikovale po celi vrsti prvin v narečjih, nraveh in šegah. Pozornost je vzbujalo tudi to, da so imeli predstavniki teh skupin (subetnosov) še zelo močno zavest pripadnosti domačemu kraju, kar se je kazalo v etnonimih različnih ravni. Obenem s postopno nastajajočo skupno zavestjo in skupnim etnonimom Slovenci je sredi 19. stol. v vrsti slovenskih dežel še prevladovala pokrajinska zavest: kranjski Slovenci so se na primer imenovali *Kranjci*. Vzporedno s tem je obstajala tudi ožja lokalna zavest (obstajali so etnonimi *Ziljani*, *Rezijani*, *Slovinci* itd.), oblikovala se je tudi skupna zavest – Štajerci in Korošci so se imenovali *Slovenci* (Čurkina 1981: 370).²

117

Priloga:

Odlomek iz popotnega dnevnika I. I. Sreznjevskega po Štajerskem, Koroškem in Kranjskem v letu 1841. RGALI, f. 436, op. 1, d. 36, l. 34–37v.

² O Sreznjevskem so doslej v slovenskem tisku pisali: Ivan Merhar (Sreznjevskij na Slovenskem, Dom in svet 1899, 129–132, 161–166, 193–197), Rajko Nahtigal (Prezrta izdaja I. I. Sreznjevskega slovenskih narodnih pesmi »Mlada Breda« in ziljskega reja (Slovenski jezik 1940, 28–44), Milko Matičetov (Prezrta objava 9 ziljskih pesmi z vtisi I. I. Sreznjevskega ob reju pod lipo, zbijanju soda ipd., Slavistična revija 1984, 337–355), isti (Sreznjevskij, Izmail Ivanovič, Primorski slovenski biografski leksikon 14, 1988, 438–440), Aleksander D. Duličenko (Akademik Izmail Ivanovič Sreznjevskij in rezijansčina, Jezikoslovni zapiski 2007/1-2, 127–132), Irina Makarova Tominec (Izmail Sreznjevskij in slovenščina, Jezikoslovni zapiski 2014/2, 53–66).

Svatba v Ziljski dolini (Koroška)³

»Na svatbi vsi plešejo, celo leto ne plešejo le tisti, ki so izgubili mater ali brata. Nevesta izstopa z belim predpasnikom, izvezenim s trakovi, na sebi ima vijolično jopico ali steznik, lasje niso speti, pač pa povezani na zatilju in razpuščeni po hrbtu skupaj z množico pisanih trakov. Družica (rus. дружица) in vabovec (rus. сват) imata na glavi črna klobuka; banderar (zastavonoša, op. M.K.) nosi bandero rdeče barve, na katerem je Jezusovo ime (sveto znamenje). Povorke se udeležujejo ženine, nevesta, vabovec, družica, banderar, občinski starešina. Trije svatje (rus. Три свата) zvečer med drugim vprašajo, ali je treba pomagati pri prodaji krave.

118 Naslednjega dne nevesta gre k ženinu s starši na ogled, še dan pozneje ponovno gredo do gospodarja in gospodinje.

Fantazija Korošcev, ki so od nekdanj častili sonce, ga riše kot večnega vojščaka, ki se pelje na koleslju z vpreženima dvema belima konjema in okrašenem s širokim belim jadrom, katerega treslaji privlačijo na zemljo oblake in ženejo veter. Okrog njega krožijo ptice, ki ga edine lahko vidijo in vedo, česar ne ve nihče na zemlji. Tudi v koroških pregovorih je prisotno sonce: *sonce moje vzhaja, sonce mi in Boga*. S čaščenjem sonca bi lahko pojasnili tudi navado, da na vhodnih vratih v času svatbe obešajo bakren križ v zvezdi za vsakega oženjenega člana družine. Navada, ki je poznana tudi številnim Rusom. Ta križ se imenuje »sočec« ali »sonček« in se izpostavlja drugega dne svatbe z obredom, imenovanim »posvečilo« 'posvetilo'. Prisego *sonce mi in Boga* uporabljajo Korošci v istem pomenu kot pri nas »sonce meni in Bogu«.

Zadnji teden pred svatbo je treba sklicati goste, *naklati nevesta s družico pešic k nogam ženin* (prisiliti nevesto, da skupaj z družico poklekne pred ženina). Svatje (rus. Сваты), oblečeni v plašče, jezdijo na konjih. Ustavijo se pri vratih in tiho stojijo ter čakajo. Gospodinja se prikaže s kruhom: *vozemite dar troš tarja svetiga dača* (vzemite v dar sveto darilo). Gostje odrežejo vsak kos kruha, vendar košček vrnejo nazaj in iztegnejo roko. Pri tem govorijo: *Moj oča in mati vas lepo prod igo in tudej ve dva prosva dali prišli nas vostit albo te vi potrebovali, bomi tudjer vernile*. (Moja oče in mati sta vas lepo sprejela in jaz tudi vem, da ste prišli k nam v goste, pa tudi mi smo vam potrebni, verjamem vam.) Posadijo jih za mizo in ponudijo meso, klobase in vino, vendar jesti se zaenkrat še ne sme. Začenjajo vabiti goste.

Konj ima na čelu rdečo pentljo (žvajga). Zadnji večer pred svatbo so povabljeni starši ženina in nevesta ter sorodniki. Mlada poklekneti in prosita starše odpuščanja in blagoslova za ženitev. Vsi jočejo, toda nevesta poljubi staršem roko in prosi blagoslova

3 Pred Sreznjevskim so slovensko svatbo v Ziljski dolini opisali J.H.G. Schlegel v potopisu *Reise durch einige Theile vom mittäglichen Deutschland mit dem Venetianischen, Erfurt 1798, 204–210*, uradnik Franz Werner v rokopisnem poročilu *Geographisch und statistische Bemerkungen von Oberkärnten* iz leta 1807, ki ga hrani Štajerski deželni arhiv v Gradcu, Balthasar Hacquet v knjigi *Abbildung und Beschreibung des südwest- und östlichen Wenden, Illyrer und Slaven, Leipzig 1801–1808, 13–19*, Urban Jarnik v članku *Züge aus der Sitten der Gailthaler*, ki je izšel v celovski reviji *Carinthia* 1813 v št. 2 in 3 (Ložar Podlogar 1995, 14–24). Besedilo, ki ga navajamo, bo pripomoglo k rekonstrukciji starodavnega obreda ziljske svatbe.

V Ziljski dolini se je sploh ohranilo veliko arhaičnih šeg, »še vedno je živa nenavadna šega razbijanja soda, ki se omenja tudi v naših letopisih«, piše Sreznjevski. Gl.: Poročilo pristava Sreznjevskega ministru za ljudsko prosveto iz Zagreba z dne 2. (15.) avgusta 1841 (ŽMNP, Sankt Peterburg 1842, 33. del, št. 1, s. 14); *Putevye piš'ma Izmaila Ivanoviča Sreznjevskogo iz slavjanskih zemel': 1839–1842*. Sankt-Peterburg: Tipografija S.N. Hudekova, 1895, s. 207–208.

za poroko. Zadnji večer pred svatbo se odpravijo k nevesti, ona mora biti čista, *kopovat na vrči z povesmom kodelo* (umiti se iz vrča s povesmom prediva). Mladeniči ne pustijo neveste naprej, ogrnejo jo z rdečim šalom in jo z njim zadržujejo. Nevesti zaprejo pot (zapirjati) in ona plača odkupnino, včasih do 30 srebrnikov.

Na dan svatbe... gre ženin po nevesto. Mladeniči na konjih s sabljami na čelu z banderarjem, ki nosi zastavo in kar se da hitro dirja (*nar bol skokam ko more*), za njimi se peljejo na vozovih poročeni moški in ženske in vriskajo. Ko pa se približajo vasi, zapojejo pesem. Banderar mora galopirati najhitreje. Kuharica se prikaže iz hiše in mu ponudi *rogle* (Sreznjevski jih prikaže na risbi, op. M.K.) z nataknenimi jabolki, on pa ji da svoj klobuk; vzame *rogle*, jih ovije z zastavo in galopira pred vsemi, dohitijo ga in on prijaha do ženina ter mu izroči *rogle*. Ženin *ugrizne jabuko* in spet izroči *rogle* banderarju. Ponovno se požene v galop, da bi prehitel vse. Prijašejo. Hiša je zaklenjena. *Rogle* izročijo kuharici. Gostje stojijo *pred vratami*. Banderar s sabljo trka na vrata, toda neveste ni, par moških in svat (rus. сват) pa z burklami in grebljicami branijo hišo. Zastavljajo uganke. Nato upodablja jo nevesto kot staro babo s slamnatim vencem in ji dajo novčič za dvajset krajcarjev, potem se to isto ponovi še enkrat in naposled pride iz hiše prava nevesta. Odprejo ji vrata, jo kličejo po imenu in ji govorijo, kakšen lep obrazek ima. To se govori medtem ko odpirajo vrata. Nevesta stoji sredi sobe in prosi starše odpuščanja. Potem jo izročijo ženinu, on pa gre z njo pod roko trikrat okrog sobe. V cerkvi ju med bogoslužjem pokropijo z *žegnano vodo*. Banderar razvije in zvije trikrat svojo zastavo, gre okrog oltarja, na koru se razlega glasba mladoporočencem na čast. Ženin gre z vabovcem, nevesta z družico. Pojejo pesem *žegnam buno... Zadoni zvon*. Če je nevesta nedolžna, v cerkvi vse okrasijo z rožami in prižgejo sveče. Kosilo je pri ženinu. Pred hišo pričaka mladoporočenca gospodar, na njem visijo ključi, mladoporočenka jih odreže z britvijo in izroči kateremu od otrok, ki jih je tod cela kopica, in ti morajo pospremiti mladoporočenca domov. Doma izpustijo kokoš, pri tem morata ženin in nevesta molčati. Gostje jo lovijo, pri tem eni držijo nared krožnik, drugi vilice, tretji nož.

Nato pričnejo s plesom. Pozneje jedo. Poleg neveste sedi njena bodoča tašča (rus. сватья), vabovec in družica pa eden poleg drugega z druge strani. Glasba ne preneha z igranjem. Za mizo sedita skupaj in vabovec dvori družici. Plešejo vsi brez izjeme in brez reda. Ko jedo, gredo muzikanti okrog mize in nabirajo denar. Vsak od gostov pomaga peti in pri tem da muzikantom groš. Tudi banderar poje. Družica (rus. дружица) med kosilom izroči vabovcu (rus. сваты) svoj klobuk. Vabovec (rus. сват) pleše v tem klobuku, na njem je venec. Z žlizo in vilicami naložijo na krožnike nekaj od jedi. Na vilice nataknejo svečke. Ženske odnesejo jedi in gredo domov tik pred ženinom. Nato ima starešina pridigo, prosi goste, naj plačajo za kosilo (plačajo od 25 do 30 srebrnih grošev).

Naslednji dan gredo mladeniči v cerkev z glasbo. Domači prinesejo mladim darila, čim bliže so si v sorodu, tem večja so darila (platno, svila ipd.).

Nevesta nosi klobuk, večbarvni venec, lase ima razpuščene. Ženinov klobuk ima zeleno in belo svileno vrvico. ...

Plešejo pa na Zilji tako: najprej mladeniči vzamejo vsak svoje dekle za roko, gredo korakoma in vsi skupaj pojejo kratko pesmico... Glasba začne igrati, dekle se obrne k moškemu, nagne glavo navzdol in na eno stran, stopi naprej z levo nogo z vsakim

poltaktom, moški pa se zavrti okrog nje in poskakuje. Prestavlja noge lahkotno, prime deklet pod roko in naredi z njo dva kroga valčkovega takta. Pri plesu se dekleta najprej na eno in nato na drugo stran zavrtijo okrog moške roke, nakar plešeta počasi oba v objemu. Ko napravita krog, gresta v krogu najprej na desno, nato na levo; nato se pari razpustijo in gredo korakoma eden za drugim. Ko napravijo dva ali tri kroge, se moški zopet ločijo od žensk, se postavijo eni proti drugim v vrsti in ples se začne znova.«

REFERENCE

BERNŠTEJN, Samuil, DOSTAL, Marina = С.Б. БЕРНШТЕЙН, М.Ю. ДОСТАЛЬ

- 1979 Срезневский И.И. *Славяноведение в дореволюционной России. Библиографический словарь*. Москва: Наука. 318–321.
[Sreznevskij I.I. *Slavjanovedenie v dorevolucionnoj Rossii. Bibliografičeskij slovar'*. Moskva: Nauka.] 318–321.

ČURKINA, Iskra = И.В. ЧУРКИНА

- 1981 *Словенцы. Освободительное движение народов Австрийской империи*. Москва: Наука. 369–373.
[Slovenecy. *Osvoboditel'noe dviženie narodov Avstrijskoj imperii*. Moskva: Nauka. 369–373.]

ČURKINA, Iskra = И.В. ЧУРКИНА

- 2015 Срезневский о словенцах и словаках. *Славянский альманах* 1–2. 345–359.
[Sreznevskij o slovencah i slovakah. *Slavjanskij al'manah* 1–2. 345–359.]

DOSTAL, Marina = М.Ю. ДОСТАЛЬ

- 1981 Общественно-политические взгляды И.И. Срезневского. *Исследования по историографии славяноведения и балканистики*. Москва: Наука. 191–214.
[Obščestvenno-političeskie vzgljady I.I. Sreznevskogo. *Issledovanija po istoriografii slavjanovedenija i balkanistiki*. Moskva: Nauka. 191–214.]

FRANCEV, Vladimir = В.А. ФРАНЦЕВ

- 1905 *Письма к Вячеславу Ганке из славянских земель*. Варшава: Тип. Варшавского учебного округа.
[Pis'ma k Vjačeslavu Ganke iz slavjanskih zemel'. Varšava: Tip. Varšavskogo učebnogo okruga.]

JAGIĆ, Ignatij (Vatroslav) = И.В. ЯГИЧ

- 1910 *История славянской филологии*. Санкт-Петербург: ОРЯС. Т.1.
[Istorija slavjanskoj filologii. Sankt-Peterburg: ORJAS. T.1.]

KERIMOVA, Marijam = М.М. КЕРИМОВА

- 1997 *Югославянские народы и Россия. Этнографические сюжеты в русских публикациях и документах первой половины XIX в.* Москва: ИЭА РАН.
[Jugoslavjanske narody i Rossija. *Etnografičeskie sjužety v russkih publikacijah i dokumentah prvoj poloviny XIX v.* Moskva: IEA RAN]

KLUN, Vinko = В.Ф. КЛУН

- 1857 *Словенцы. Русская беседа* III/7. 65–122.
[Slovenecy. *Russkaja beseda* III/7. 65–122.]

LOŽAR - PODLOGAR, Helena

- 1995 *V adventu snubiti - o pustu ženiti*. Svatbene šege Ziljanov. Celovec: Mohorjeva založba.

MAJAR, Matija

- 1865 *Visoki raji. Novice gospodarske, obrtniške in narodne* XXIII/17. 135–136.

MARKOV, D.F., D'JAKOV, V.A. (ur.) = МАРКОВ, Д.Ф., ДЬЯКОВ, В.А. (отв. ред.)

- 1988 *Славяноведение в дореволюционной России. Изучение южных и западных славян*. Москва: Наука.
[Slavjanovedenie v dorevolucionnoj Rossii. *Izučenie južnyh i zapadnyh slavjan*. Moskva: Nauka.]

MYL'NIKOV, Aleksandr = А.С. МЫЛЬНИКОВ

- 1988 *Разработка вопросов этнографии, фольклора, литературы и искусства. Славяноведение в дореволюционной России. Изучение южных и западных славян*. Москва: Наука. 111–135.
[Razrabotka voprosov etnografii, fol'klora, literatury i iskusstva. *Slavjanovedenie v dorevolucionnoj Rossii. Izučenie južnyh i zapadnyh slavjan*. Moskva: Nauka. 111–135.]

ПЫПИН, Aleksandr = А.Н. ПЫПИН

1889 Русское славяноведение в XIX-м столетии. *Вестник Европы* 24 (IV/8). 238–274, 683–728.
[Russkoe slavjanovedenie v XIX-m stoletii. *Vestnik Evropy* 24 (IV/8). 238–274, 683–728.]

SREZNEVSKIJ, Izmail = И.И. СРЕЗНЕВСКИЙ

1841 О наречиях славянских. *ЖМНП* 31. 133–164.
[O narečijah slavjanskih. *ŽMNP* 31. 133–164.]

SREZNEVSKIJ, Izmail = И.И. СРЕЗНЕВСКИЙ

1842 Донесение адъюнкта Срезневского Министру народного просвещения из Загреба от 2(15) августа 1841 г. *ЖМНП* 33/4. 11–20.
[Donesenie ad''junktka Sreznjevskogo Ministru narodnogo prosvješćenija iz Zagreba ot 2(15) avgusta 1841 g. *ŽMNP* 33/4. 11–20.]

SREZNEVSKIJ, Izmail = И.И. СРЕЗНЕВСКИЙ

1843 Публичные чтения о славянах. *Денница* 2/2. 127–141.
[Publichnye čtenija o slavjanah. *Dennica* 2/2. 127–141.]

SREZNEVSKIJ, Izmail = И.И. СРЕЗНЕВСКИЙ

1844 Резьяне и словины. *Москвитянин* 5/9. 208–224.
[Rez'jane i sloviny. *Moskvitanin* 5/9. 208–224.]

SREZNEVSKIJ, Izmail = И.И. СРЕЗНЕВСКИЙ

1845 Обозрение главных черт сродства звуков в наречиях славянских. *ЖМНП* 48. 149–186.
[Obozrenie glavnyh čert srodstva zvukov v narečijah slavjanskih. *ŽMNP* 48. 149–186.]

SREZNEVSKIJ, Izmail = И.И. СРЕЗНЕВСКИЙ

1852 Хорутанские песни из Зильской долины. *Памятники и образцы народного языка и словесности русских и западных славян*. Санкт-Петербург. Тетр. 1. 125–128.
[Horutanskije pesni iz Zil'skoj doliny. *Pamjatniki i obrazcy narodnogo jazyka i slovesnosti russkih i zapadnyh slavjan*. Sankt-Peterburg. Tetr. 1. 125–128.]

SREZNEVSKIJ, Izmail = И.И. СРЕЗНЕВСКИЙ

1877 *Энциклопедическое введение в славянскую филологию. Лекции*. Глава I. Санкт-Петербург.
[*Enciklopedičeskoe vvedenie v slavjanskuju filologiju. Lekcii*. Glava I. Sankt-Peterburg.]

SREZNEVSKIJ, Izmail = И.И. СРЕЗНЕВСКИЙ

1881 Фриульские славяне. *Сборник ОРЯС*. Т. XXI/5. 1–32.
[Friul'skie slavjane. *Sbornik ORJAS*. T. XXI/5. 1–32.]

SREZNEVSKIJ, Izmail = И.И. СРЕЗНЕВСКИЙ

1892 Путевые письма И. И. Срезневского к матери его Елене Ивановне Срезневской 1893 (1839–1842). *Живая старина* 1892/1, 2, 3, 4, 1893/1, 2.
1893 [Putevye pi's'ma I. I. Sreznjevskogo k materi ego Elene Ivanovne Sreznjevskoj (1838–1842). *Živaja starina* 1892/1, 2, 3, 4, 1893/1, 2.]

SREZNEVSKIJ, Izmail = И.И. СРЕЗНЕВСКИЙ

1895 *Путевые письма Измаила Ивановича Срезневского из славянских земель 1839–1842*. С приложением карты. Санкт-Петербург: Типография С.Н. Худекова.
[*Putevye pi's'ma Izmaila Ivanoviča Sreznjevskogo iz slavjanskih zemel' 1839–1842*. S priloženiem karty. Sankt-Peterburg: Tipografija S.N. Hudekova.]

SREZNEVSKIJ, Vladimir = В.И. СРЕЗНЕВСКИЙ

1916 Краткий очерк жизни и деятельности И.И. Срезневского. *Памяти Измаила Ивановича Срезневского*. Кн.1. Петроград. 1–68.
[Kratkij očerk žizni i dejatel'nosti I.I. Sreznjevskogo. *Pamjati Izmaila Ivanoviča Sreznjevskogo*. Kn.1. Petrograd. 1–68.]

ARHIVSKI VIRI

PF AAN, f. 106 (Prejs P.I.), op. 1, d. 264/6, l. 43; d. 262, l. 18) = Peterburgskij filial Arhiva Akademii nauk, fond 106 (Prejs P.I.), opis' 1, delo 264/6, list 43; delo 262, list 18.

RGALI, f. 436, inv. 1, d. 51.

RGALI, f. 436, op. 1, d. 36: 1-3

BESEDA O AVTORICI

Marijam M. Kerimova je doktorica zgodovinskih znanosti, vodilni znanstveni sodelavec Centra evropskih raziskav Inštituta za etnologijo in antropologijo Ruske akademije znanosti. Je znanstvena tajnica in članica uredništva periodičnih izdaj IEA RAN *Etnografičeskaja biblioteka* in *Iz istorii etnografii, etnologii i antropologii*. Od leta 2004 je (skupaj z J. Fikfakom) koordinatorica za sodelovanje Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU (Ljubljana) in Inštituta za etnologijo in antropologijo RAN (Moskva) pri temi Etnokulturni stiki Rusije in Slovenije (19.-20. st.). Od leta 2019 je vodja Skupine za zgodovino etnologije in antropologije, članica Znanstvenega sveta IEA RAN.

ABOUT THE AUTHOR

Kerimova Mariyam M. - Doctor of Historical Sciences, Leading Researcher at the Center for European Studies of the Institute of Ethnology and Anthropology of the Russian Academy of Sciences Scientific secretary, member of the editorial board of the IEA RAS periodicals: „Ethnographic Library“ and „From the History of Ethnography, Ethnology and Anthropology“. Since 2004 - coordinator of cooperation (together with J. Fikfak) of the Institute of Ethnology of the Slovenian Academy of Sciences and Arts (Ljubljana) and the Institute of Ethnology and Anthropology of the Russian Academy of Sciences (Moscow) on the topic „Ethno-cultural relations between Russia and Slovenia (XIX - XXI centuries)“. Since 2019 - Head of the Group on the History of Ethnology and Anthropology, member of the Academic Council of the IEA RAS.

SUMMARY

Ethnic culture of Slovenes in the personal archival fund of I.I. Sreznevsky (based on materials from 1841)

The article is based on rare archival materials stored in the Russian State Archive of Literature and Art (RGALI, Moscow). It focuses on the field ethnographic materials of I.I. Sreznevsky, collected by him during a trip to Slovenia in 1841. A well-known Russian Slavist of a wide profile, a major specialist in the history of the southern and western Slavs and Slavic philology, an academician of the Russian Academy of Sciences, a professor at Kharkov and then St. Petersburg Universities, Sreznevsky made an enormous contribution in the development of science. After the founding of the Departments of History and Literature of Slavic Dialects at Moscow, St. Petersburg, Kazan and Kharkov Universities (1835-1837), the Ministry of Public Education sent young teachers on a scientific trip abroad in order to get acquainted with the languages, life and culture of foreign Slavs. The scientific trip lasted from 1839 to 1842. In 1841, I.I. Sreznevsky, at that time a teacher at Kharkov University, visited almost all areas of Slovenian lands. During the trip, he kept notebooks in which he recorded linguistic differences and dialects of the Slovenian language, customs, rituals, family life, elements of material culture, beliefs of the local population, made sketches of the dwelling, folk costume (Sreznevsky was an excellent artist). A valuable source is personal archival fund of I.I. Sreznevskogo about his trip through foreign Slavic lands help to thoroughly restore its route, give an idea of almost all areas of folk life and life, of the many local ethnic groups and their dialectal differences, which was very important for studying the formation of Slavic nations and ethnic identity in the middle of the nineteenth century. The common ethnonym "Slovenes" appeared among intellectuals only on the eve of the revolution of 1848. Before that, there were endoethnonyms: "Carinthians", "Styrians", "Krainians". Their territorial identity slowed down the process of folding the Slovenian nation. Similar processes were going on at that time among all foreign Slavs. This was noticed not only by Sreznevsky, but also by other young Slavists (O.M. Bodyansky, V.I. Grigorovich, P.I. Preis), who recorded these processes in their field records. The materials they collected marked the beginning of the formation of ethnographic Slavic studies, which entered the golden fund of Russian science. Extremely important information was constantly accumulated in the notebooks, which helped to study the development of Slavic studies in Russia and foreign countries.